

The relationship of love and belief in vilayat-e-faqih with psychological well-being, psychological distress, anxiety and depression during the Corona pandemic among the general population of Iran

رابطه عشق و اعتقاد به ولایت فقیه با بهزیستی روان‌شناختی، پریشانی روان‌شناختی، اضطراب و افسردگی در دوران همه‌گیری کرونا در میان جمعیت عمومی ایران

Seyedeh Asma Hosseini Ph.D

Department of Psychology, Faculty of Education and Psychology, Alzahra University, Tehran, Iran

سیده اسماء حسینی

گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران.

Abstract

The main purpose of this research was to investigate the relationship between love and belief in vilayat-e-faqih with psychological well-being, psychological distress, anxiety and depression during the Corona pandemic. The statistical population included all Iranian people in the age range of 18 to 65 years, and finally, 847 volunteers from the general population of the country who were randomly selected were included in the study and completed questionnaires of Love and Belief in the leader (Hosseini, 2022) the Mental Health Scale (Besharat, 2009), the Patient Health Questionnaire (Kroenke & et al., 2001) and the General Anxiety Questionnaire (Spitzer & et al., 2006). To analyze the data, Spearman's correlation coefficient was used with the help of SPSS version 26. The results of the research showed that love and belief in vilayat-e-faqih had a negative and significant relationship with anxiety, depression and psychological distress. Also, the relationship between love and belief in vilayat-e-faqih and psychological well-being was positive and significant. Considering the high and deep effects of vilayat-e-faqih on people's psychological life and beneficial effects which can increase psychological well-being, it is necessary to pay more attention to this variable in psychological researches and to use its effects and blessings as a component to improve mental health and prevent mental problems in educational programs and interventions.

Key words: vilayat-e-faqih, psychological well-being, psychological distress, anxiety, depression, corona, general population

چکیده

هدف این پژوهش بررسی رابطه عشق و اعتقاد به ولایت فقیه با بهزیستی روان‌شناختی، پریشانی روان‌شناختی، اضطراب و افسردگی در دوران همه‌گیری کرونا بود. جامعه آماری شامل کلیه مردم ایران در دامنه سنی ۱۸ تا ۶۵ سال بود که در نهایت تعداد ۸۴۷ نفر از افراد داوطلب از جمعیت عمومی کشور که به طور تصادفی انتخاب شده بودند، وارد مطالعه شدند و پرسشنامه‌های عشق و اعتقاد به رهبر (Hosseini, 2022)، سلامت روانی (Besharat, 2009)، سلامت بیمار (Kroenke & et al., 2001) و اضطراب عمومی (Spitzer & et al., 2006) را تکمیل کردند. برای تحلیل داده‌ها ضریب همبستگی اسپیرمن با کمک نرم افزار SPSS نسخه ۲۶ اجرا شد. نتایج پژوهش نشان داد که عشق و اعتقاد به ولایت فقیه ارتباط منفی و معنی‌داری با اضطراب، افسردگی و پریشانی روان‌شناختی داشت. همچنین ارتباط بین عشق و اعتقاد به ولایت فقیه با بهزیستی روان‌شناختی مثبت و معنی‌دار بود. با توجه به آثار فراوان و عمیق ولایت‌پذیری بر حیات روان‌شناختی افراد و آثار مفیدی که می‌تواند در افزایش بهزیستی روان‌شناختی داشته باشد، لازم است این متغیر در پژوهش‌های روان‌شناختی بیشتر مورد توجه قرار گیرد و در برنامه‌های آموزشی و مداخلاتی از آثار و برکات آن به عنوان یک مؤلفه ارتقاء دهنده سلامت روانی و پیشگیری کننده از مشکلات روانی بهره گرفته شود.

واژگان کلیدی: ولایت‌پذیری، بهزیستی روان‌شناختی، پریشانی روان‌شناختی، اضطراب، افسردگی، کرونا، جمعیت عمومی

مقدمه

Hao, McIntyre, Jiang, Jiang & et al., 2020; Wang, Di, Ye, & Wie, 2021). اقدامات کاهش‌ی مانند قرنطینه منجر به انزوای اجتماعی، افزایش کارهای تلفنی، افزایش ساعات مراقبت از افراد خانواده مانند کهنسالان و فرزندان و همچنین تبعات اجتماعی-اقتصادی منفی شده است. از جمله تبعات روان‌شناختی بسیار اساسی کرونا اضطراب و پریشانی روان‌شناختی بوده است (Galea, Merchant, & Lurie, 2020; Kimhi, Eshel, Marciano, & Adini, 2020). به طوری که رابطه علی بین وقوع پاندمی کرونا و پریشانی روان‌شناختی (مانند اضطراب و غم و اندوه) دیده شده است (Roma, Monaro, Colasanti, Ricci, Biondi & et al., 2020).

همچنین، موارد دیگری از پریشانی روان‌شناختی مانند افزایش احساس تنهایی، افزایش ترس از کرونا، پاسخ‌های هراسی، اختلالات خواب و نشانه‌هایی از اختلال استرس پس از سانحه در افراد مشاهده شده است (Brooks, Webster, Smith, Woodland, Wessely & et al., 2020; González-Sanguino, Ausín, Castellanos, Saiz, López-Gómez & et al., 2020; Lo Coco, Gentile, Bosnar, Milovanović, Bianco & et al., 2021; Pappa, Ntella, Giannakas, Giannakoulis, Papoutsis & et al., 2020; Zhang & Ma, 2020). در دوران کرونا، میزان اضطراب و افسردگی به طور معناداری نسبت به قبل از آن افزایش یافته است و افزایش نرخ علائم اختلالات روانی در همه جا دیده می‌شود (Schafer, Lieberman, Sever & Joiner, 2022). شیوع اضطراب و افسردگی در جمعیت عمومی ایران نیز در طول همه‌گیری کرونا بیشتر شده است (Maroufizadeh, Pourshakhian, Pourramzani, Sheikholeslami, Moghadamnia & et al., 2022). مطالعه‌ای نشان داد که در دوران کرونا، ۳۵٪ از مردم ایران از مشکلات روانی رنج می‌برند. شرکت کنندگان در عملکرد اجتماعی دچار مشکل شده بودند. مشکلات جسمانی، علائم اضطراب و مشکلات خواب نیز در آنان دیده می‌شد (Hossini Rafsanjanipoor, Zakeri, Dehghan, Kahnooji, Sanji Rafsanjani & et al., 2022).

این که چه علل و عواملی بر وضعیت روان‌شناختی مردم در دوران کرونا اثرگذار هستند، موضوع پژوهشی مهمی است.

از فوریه ۲۰۲۰ تا کنون، کرونا مسئول بیش از دو و نیم میلیون مرگ و میر در سراسر جهان بوده است (World Health Organisation, 2021). همزمان با مشکلات سلامت جسمانی، کرونا به همراه خود شیوع سلامت روانی ضعیف را نیز آورده است (WHO, 2021). شواهد حاکی از افزایش مشکلات سلامت روانی در دوران کرونا است (Santomauro, Herrera, Shadid, Zheng, Ashbaugh & et al., 2021). اختلالات روان‌پزشکی که افراد در دوران کرونا تجربه می‌کنند، شامل موارد متعددی است. مانند افسردگی و اضطراب (Huang & Zhao, 2020; Oh, Marinovich, Rajkumar, Besecker, Zhou & et al., 2021)، اختلال وسواسی-جبری (Abba-Aji, Li, Hrabok, Shalaby, Gusnowski & et al., 2020)، اختلال استرس پس از سانحه (Johnson, Ebrahimi, Hoffart, 2020) و افکار خودکشی (Czeisler, Lane, Petrosky, Wiley, Christensen & et al., 2020). مسائل روانی مرتبط با کرونا را می‌توان به ۵ دسته تقسیم نمود: استرس، افسردگی و اضطراب عفونت؛ غم و اندوه؛ بی‌خوابی؛ اختلال استرس پس از سانحه؛ و خودکشی (Della Monica, Ferrara, Dal Mas, Cobiauchi, Scannapieco & et al., 2022). پژوهش‌های زیادی حاکی از بدتر شدن وضعیت سلامت روانی مردم در دوران کرونا بوده است (Robinson, Boyland, Chisholm, Harrold, Maloney & et al., 2021; Wang, Pan, Wan, Tan, Xu & et al., 2020).

کرونا و اقدامات کاهش‌دهنده آن تبعاتی را برای سلامت روانی مردم جهان به همراه داشته است (Sibley, Greaves, Satherley, Wilson, Overall & et al., 2020; Vindegaard & Benros, 2020; Zacher & Rudolph, 2021). مطالعه‌ای مرور بر ۱۹ پژوهش که در کشورهای مختلف از جمله ایران انجام شده بودند، نشان داد که کرونا بر سلامت روانی جمعیت عمومی اثر منفی داشته است (Xiong, Lipsitz, Nasri, Lui, Gill & et al., 2020). برای نمونه، افزایش پریشانی روان‌شناختی در جمعیت عمومی، افراد با اختلالات روان‌شناختی قبلی و کارکنان بخش سلامت دیده شده است (Hao, Tan, Jiang, Zhang, Zhao & et al., 2020; Tan,)

و رهبر فردی است که امر و خواست خداوند را بر خواست خود مقدم می‌دارد (Makarem Shirazi, 1982). در مفاهیم اسلامی، به جای نفوذ بر دیگران بر مؤلفه‌هایی مانند هدایت نیروها تأکید شده است و تبشیر و انذار به عنوان وظایف رهبر برشمرده شده‌اند (Anam, Aye 6; Baqarah, Aye 2; Cahf, Aye 5). واژه معادل رهبری و رهبر، امامت و امام است (Shafie, 2019). مفاهیم امام و امامت با ولایت و ولایت‌پذیری پیوند خورده است. ولایت‌پذیری که به معنای پذیرش سرپرستی اهل بیت علیهم السلام، اطاعت از آنها و علاقه و محبت به ایشان است، از جمله مهمترین مباحث اعتقادی و کلامی اسلام است. ولایت‌پذیری از شاخص‌های فرد مؤمن و شرط ایمان است. با محبت، شناخت و معرفت و اطاعت از ائمه، ولایت‌پذیری محقق می‌شود که می‌تواند آثار مثبت فراوان از جمله سلامت روانی برای فرد داشته باشد (SeyedKhorasani, 2020). هرچند برای کلمه ولایت معانی متعددی بیان شده است، ولی منظور از آن در بحث امامت، سرپرستی است (Javadi Amoli, 2017). خداوند در قرآن امر به اطاعت از ولایت کرده است: ای کسانی که ایمان آورده‌اید، خداوند را اطاعت کنید و پیامبر خدا را و اولوالامر را اطاعت کنید (Nesa, Aye 59). بر اساس حدیثی از امام باقر علیه السلام، اسلام بر ۵ اصل بنا نهاده شده است که شامل نماز، روزه، حج، زکات و ولایت است و ولایت مهمترین آنهاست (Hor Ameli, 1988). ولایت در روایات متعددی به عنوان اساسی‌ترین بنیاد اسلام برشمرده شده است (Kharstani, & Seifi, 2014) و مطابق با حدیثی از امام صادق علیه السلام، کسی که ولایت را قبول نکرده باشد، هیچ عملی از او بالا نمی‌رود (مورد پذیرش خداوند قرار نمی‌گیرد) (Ibn Tavus, 1999).

رهبری مسلمین بعد از پیامبر(ص) به امر خداوند بر عهده امامان معصوم علیهم السلام و پس از ایشان در هنگام غیبت به عهده امام زمان عجل الله، بر عهده فقیه آگاه، عدل و جامع شرایط است (Kharstani, & Seifi, 2014) که از آن تعبیر به ولایت فقیه می‌شود. پس به لحاظ ارزشی، علاقه و تبعیت از ولایت فقیه، تفاوتی با پیامبر(ص) ندارد. امام زمان عجل می‌فرماید: برای حل مشکلات در حوادث و امور به راویان

از جمله علل روان‌شناختی کمتر شناخته شده، می‌توان به عشق و اعتقاد به ولایت فقیه اشاره کرد که موضوع این پژوهش بود. این مطلب که رهبر بر وضعیت شناختی و عاطفی پیروان خود اثر می‌گذارد، به خوبی مورد تأیید پژوهشی قرار گرفته است (Avolio, Reichard, Hannah, Walumbwa & Chan, 2009; Kuoppala, Lamminpaa, Liira & Vainio, 2008; Montano, Reeske, Franke & Hüffmeier, 2017; Skakon, Nielsen, Borg & Guzman, 2010). بهزیستی هیجانی رهبر با بهزیستی کارکنان رابطه دارد (Skakon & et al., 2010). کیفیت بالای تعامل رهبر و پیرو رابطه مثبتی با سلامت روانی پیروان دارد (Montano & et al., 2017). رهبری با بهزیستی کاری نیز رابطه دارد (Kuoppala & et al., 2008). مداخلات مبتنی بر رهبری به احتمال ۶۶٪ بر شرکت‌کنندگان اثر مثبت می‌گذارد (Avolio & et al., 2009). رهبران نه تنها بر وضعیت سلامت روانی پیروان خود اثر می‌گذارند، بلکه بر میزان پیروی آنها از دستورات بهداشتی نیز مؤثرند. پیام‌های بهداشتی که توسط مقامات دولتی در دوران کرونا به مردم داده می‌شود، می‌تواند توسط نهادها و رهبران با نفوذ، به چالش کشیده شده یا تقویت شود (Allcott, Boxell, Conway, Gentzkow, Thaler & et al., 2020; Barrios & Hochberg, 2020; Grossman, Kim, Rexer & Thirumurthy, 2020). رهبران و نهادهای مذهبی می‌توانند نقش مؤثری در پیروی داوطلبانه از پیام‌های بهداشتی عمومی داشته باشند. آنها منابع مطمئنی هستند که بر پیروی مردم در حوزه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و رفتارهای سلامت اثر مستقیم دارند (Auriol, Lassebie, Panin, Raiber & Seabright, 2020; Bassi & Rasul, 2017; Bryan, Choi & Karlan, 2020). این نقش در دوران‌هایی که مردم با بحرانی روبرو می‌شوند و به سوی دین باز می‌گردند تا آرام شوند یا راهنمایی دریافت کنند، پررنگ‌تر می‌شود (Alfano, Ercolano & Vecchione, 2020; Bentzen, 2020).

رهبری عبارت است از قدرت بهره‌گیری از نفوذ بدون اجبار جهت هدایت و هماهنگ کردن اعمال اعضای گروه برای رسیدن به هدف (Moorhead & Griffin, 2001). رهبری در اسلام به معنای هدایت همیشگی نیروها به سمت تعالی است

Liu, Liu, Liu,) و رشد حس شغلی کارکنان (et al., 2021) (Liu & Liu, 2022) شود. رهبری معنوی به عنوان پیشاینده تعهد شغلی نیز در نظر گرفته می‌شود (Astakoni, Sariyani,) (Yulistiyono, Sutaguna & Utami, 2022). رهبری معنوی با بهزیستی معنوی و عملکرد اخلاقانه نیز مرتبط است (Bayighomog, & Arasli, 2022) و ارتباط مثبتی با توانمندسازی روانی کارکنان (Usman, Ali, Ogbonnaya & Samar & Chaudhary, 2021) و بهزیستی دارد (Babalola, 2021). رابطه مثبت بین مهارت شغلی و معنی دار بودن کار (2021). رابطه مثبت بین مهارت شغلی و معنی دار بودن کار در زمانی که رهبری معنوی بالا باشد، بیش از زمانی است که پایین باشد (Chang, Xiaoxiao & Wu, 2021). رهبری معنوی می‌تواند به طور قابل توجهی روحیه مهارت کارمندان را نیز پیش‌بینی کند (Zhu, Ouyang & Chen, 2022). خوشبختانه، مردم ایران فرصت بهره‌گیری از رهبری معنوی را دارند.

در مطالعه‌ای که به بررسی الگوی رهبری امام خامنه‌ای به عنوان الگوی رهبری معنوی هوشمند پرداخته بود، ویژگی‌هایی برای رهبری ایشان بیان شد. در این الگو، بر عقلانیت، معنویت و عاطفه تأکید شده است. شاخص مهم این الگو، معنویت است (Shafiei, 2019). امام خامنه‌ای نمونه واقعی رهبر هوشمند معنوی هستند (Abolghasemi & Khushmohbet, 2020). آزمون حقیقی رهبری زمان بحران‌ها اتفاق می‌افتد (Tracy, 2021). بافت و موقعیت می‌تواند روی رفتارهای رهبری اثر بگذارد (Oc, 2018; Stoker, Garretsen & Soudis, 2019)، و طرز فکر، ویژگی‌های شخصیتی و اقدامات رهبر در طول یک بحران بسیار اثرگذار است (König, Graf-Vlachy, Bundy & Little, 2020). امام خامنه‌ای از ابتدای کرونا، علاوه بر مدیریت مسئله در سطح عالی، مکرراً از مردم خواستند تا از توصیه‌های بهداشتی پیروی کنند. ایشان همچنین بارها از کلیه افرادی که در نظام سلامت کشور کار می‌کنند، تشکر کردند (Abolghasemi & Khushmohbet, 2020). رهبر انقلاب همچنین یازده اقدام راهبردی علیه کرونا انجام دادند. مانند: درک اهمیت موضوع و انتقال آن به مردم و مسئولان؛ پیش قدم بودن در رعایت دستورالعمل‌ها و الگوسازی؛ روحیه دادن به مردم و زنده نگاه داشتن ابعاد معنوی (Fazaeli, 2021). بدیهی است که با پیروی از چنین رهبری مدبرانه‌ای بود که کشور ما از جمله موفق‌ترین

حدیث و فقهاء مراجعه کنید که آن‌ها در زمان غیبت، خلیفه و حجت من بر شما هستند و من حجت خداوند بر آن‌ها هستم (Hor Ameli, 1988). همچنین، ولایت از ضروریات یک جامعه محسوب می‌شود. در روایتی از امام رضا علیه السلام آمده است که ما هیچ گروه یا ملتی را نیافتیم که بتواند به حیات و بقای خود ادامه دهد، مگر با وجود سرپرست، قیم و رئیسی (که به امور آنان رسیدگی کند)؛ زیرا مردم به ناچار به وجود سرپرستی نیاز دارند که کارهای دنیا و آخرت آنان را تنظیم کند (Ibn Babveyh Qomi, 2005).

پژوهشی که به بررسی و تحلیل آیات و روایات در حوزه تأثیر ولایت‌پذیری بر سلامت روانی از منظر شناختی پرداخت نشان داد که ولایت‌پذیری منجر به تغییر بینش فرد در سه حوزه فردی، اجتماعی و آینده می‌شود که از همین طریق می‌تواند سلامت روانی حاصل می‌شود (SeyedKhorasani, 2020). نتایج پژوهشی دیگر که دانشجویان ولایت‌پذیر هویت شکل گرفته‌ای داشته و در مواجهه با مشکلات زندگی از سبک مقابله مسئله‌مدار استفاده می‌کنند (Ismaili Anamoq, Birami & Naqdi, 2012).

یکی از انواع رهبری، رهبری معنوی است که بهره‌گیری از آن جهت ارتقاء انگیزه و تعهد افراد بسیار مهم است (Handayani & Bakhris, 2017; as quoted from Ali,) (Ibrahim & Diab, 2021). رهبری معنوی شامل الگوهای خدمت‌کردن، مشارکت کارمندان و توانمندسازی آن‌ها بر اساس فلسفه رهبری خدمت‌گزار است (Pruzan, Mikkelsen,) (Miller & Miller, 2017). بیشتر پژوهش‌های حوزه رهبری بر تأثیرات رهبر بر برخی نتایج مانند اثربخشی فردی و سازمانی، عملکرد و موفقیت متمرکز بوده‌اند (Li, McCauley & Shaffer, 2017). رهبری معنوی بر نیازهای اساسی رهبران و پیروان برای بقای معنوی جهت مولدتر و فداکارتر کردن آنها متکی است (Hapsari, Riyanto & Endri, 2021).

پژوهش‌ها حاکی از اثرات مثبت فراوان رهبری معنوی هستند. معنویت بالا در محیط کار می‌تواند عوارض منفی کرونا را کاهش دهد (Alewell, Conen, Moll, & Wiese, 2022) و منجر به بهبود عملکرد فردی و سازمانی (Mohammed & Elashram, 2022)، ارتقاء کیفیت زندگی و تعهد (& Septa

کشورها در مدیریت بحران کرونا شد.

رهبری در جامعه اسلامی به ارتقاء سلامت روانی افراد نیز کمک کند. چرا که بهترین وسیله برای پاکی روح و تهذیب نفس، محبت اهل بیت بیان شده است (Motahari, 1993). امام هادی علیه السلام می‌فرماید: خداوند در سایه ولایت پذیری به انسان‌ها پاکی خلقت، طهارت جان، آمرزش گناهان و تزکیه عطا کرده است (Nouri, 1987). ولایت پذیری همچنین فرد را از خطرات دنیوی حفظ می‌کند. امام حسن عسگری علیه السلام می‌فرماید: برای شیعیان ما به خاطر ولایتی که دارند، پناه و حفاظتی است، که به واسطه آن اگر به قعر دریاها غوطه‌ور شوند و یا در دل بیابان‌های بی آب و علف در میان درندگان و دشمنان از جن و انس راه پیمایند، از خطرها در امان باشند (Nouri, 1987). ولایت پذیری منجر به اطمینان یافتن فرد از ایمان خود می‌شود در نتیجه منجر به آرامش در فرد می‌شود که به سلامت روانی او کمک می‌کند. همچنین فرد ولایت پذیر از ولی خود الگوبرداری می‌کند (SeyedKhorasani, 2020) که می‌تواند فواید مثبت زیادی برای او داشته باشد.

ولایت پذیری همچنین از طریق آثار و برکاتی که در جهت بهبود اوضاع زندگی اجتماعی دارد، منجر به افزایش سلامت روانی افراد می‌شود. از جمله آثار ولایت پذیری برای زندگی اجتماعی از منظر امام رضا علیه السلام می‌توان به پیشگیری از فساد و افزایش امنیت در جامعه اشاره کرد (Sadouq, 1965). همچنین حضرت زهرا سلام الله علیها، ولایت پذیری را موجب افزایش نظم، عزت و در امان ماندن از تفرقه‌ها دانسته‌اند (Tabari, 1992). از جمله آثار اجتماعی دیگر ولایت پذیری، عدم توجه بیش از حد به نظر جمع و اولویت قائل شدن به نظر خداوند در امور زندگی است که منجر به کاهش فشارهای اجتماعی منفی بر فرد و افزایش سلامت روانی او می‌شود. این مفهوم در حدیثی از امام علی علیه السلام که می‌فرماید خداوند در نظر آنان بزرگ و غیر خدا در چشم آنان کوچک است (Nahj al-Balagha, 2000, khotbe 184)، مورد توجه قرار گرفته است. از جمله برکات دیگر ولایت پذیری، امید انسان ولایت مدار به رستگاری است. چنان که بر اساس روایات، پیروان و شیعیان امام علی علیه السلام از رستگاران خواهند بود (Sadouq, 1956). همچنین امید به مورد شفاعت

اهل بیت واقع شدن که در منابع اسلامی نیز مورد تأیید قرار گرفته است (Sadouq, 1958)، منجر به امیدآوری بیشتر ولایت مداران به زندگی اخروی خود می‌شود.

به علاوه فرد ولایت مدار امید بیشتری به ورود به بهشت دارد. به نحوی که در زیارت جامعه کبیره، آمده است که هرکس که از شما ائمه هدی علیهم السلام پیروی کند، جایگاه او بهشت خواهد بود (Qomi, 2010). از آنجا که بهترین جای بهشت، جایی است که بهترین بهشتیان (ائمه هدی علیهم السلام) در آن هستند، ولایت مداران می‌توانند امید داشته باشند که در آنجا جای خواهند گرفت. چنان چه در حدیث آمده است که به خدا قسم اگر سنگی ما (اهل بیت) را دوست داشته باشد، با ما محشور خواهد شد (Nouri Tabarsi, 1987). بنابراین، فرد ولایت پذیر امیدآوری زیادی را در مورد آینده تجربه خواهد کرد. شاید جامع‌ترین روایت در مورد برکات ولایت پذیری، حدیثی از پیامبر (ص) باشد که خصلت‌های فرد ولایت‌مدار را می‌فرماید. مانند این موارد: زهد نسبت به دنیا، حرص در انجام عمل صالح، پارسایی در دین، عبادت با شوق وافر و بخشش و سخاوت (Majlisi, 1992). از مهمترین ویژگی‌های ولایت مداران، محبت ورزی و اطاعت در برابر ولی خداست که خود اینها در سایه محبت و اطاعت در مقابل خداوند شکل گرفته‌اند (Kharstani, & Seifi, 2014). این اطاعت و پیروی منجر به اجرایی کردن سبک زندگی دینی در زندگی فرد می‌شود که خود منجر به افزایش سلامت جسمی و روانی او می‌شود (Basharat, Hosseini, Bahrami Ehsan, Jahed & NikPajoh, 2015; Basharat, Hosseini & Naqipour, 2019; Besharat, Hosseini, Jahed, BahramiEhsan, & Dortaj, 2020; Hosseini, Basharat & Jahed, 2016; Hosseini, Basharat, Jahed, Mohammadi & Jafarzadeh, 2019).

با توجه به اهمیت ولایت و رهبری، لازم است که مسلمین شناخت بیشتری در مورد این مسئله پیدا کنند (Kharstani, & Seifi, 2014). چرا که مفاهیم دینی و ارزشی افراد جامعه ارتباط تنگاتنگی با مسائل روان‌شناختی آنها دارند. از جمله مهمترین مسائل ارزشی نیز ولایت‌پذیری است که در واقع تنها مسیر نجات و سعادت انسان‌ها است (Ismaili Anamoq &

الله علاقه و اعتقاد دارید؟'. پاسخ‌دهندگان یکی از گزینه‌ها مقابل را انتخاب می‌کردند: کامل، خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم، اصلاً. حداقل و حداکثر نمره آزمودنی از نمره ۰ (اصلاً) تا ۶ (کامل) است. نمره ۰ نشان‌دهنده عدم وجود عشق و اعتقاد به ولایت فقیه و نمره ۶ نشان‌دهنده عشق و اعتقاد کامل به ولایت فقیه است. ویژگی‌های روان‌سنجی پرسشنامه به طور مقدماتی در مطالعه‌ای که توسط محقق انجام شد به این شرح به دست آمد: روایی محتوایی پرسشنامه مورد تأیید ۵ نفر از متخصصین حوزه روان‌شناسی و اسلام قرار گرفت. ضریب کاپا (Cohen's kappa coefficient) مساوی با ۰/۹۰ به دست آمد. پایایی با روش بازآزمایی در نمونه‌ای متشکل از ۸۷ نفر با فاصله دو هفته محاسبه شد که ضریب همبستگی ۰/۸۹ به دست آمد و نشان‌دهنده پایایی بازآزمایی بالای پرسشنامه است (Hosseini, 2022).

پرسشنامه سلامت روانی-۲۸ (Mental Health Inventory: MHI; Besharat, 2006) فرم کوتاه پرسشنامه ۳۴ سؤالی سلامت روانی (Besharat, 2006; Veit & Ware, 1983) یک پرسشنامه ۲۸ سؤالی است و دو وضعیت بهزیستی روان‌شناختی و درماندگی روان‌شناختی را در اندازه‌های پنج درجه‌ای لیکرت از نمره ۱ تا ۵ می‌سنجد. حداقل و حداکثر نمره آزمودنی در زیرمقیاس‌های بهزیستی روان‌شناختی و درماندگی روان‌شناختی به ترتیب ۱۴ و ۷۰ است (Besharat, 2009). ویژگی‌های روان‌سنجی نسخه اولیه (Veit & Ware, 1983) نشان داد که تحلیل عامل تأییدی این پرسشنامه مشخص می‌کند که از دو عامل اصلی (higher order) بهزیستی روان‌شناختی و پریشانی روان‌شناختی تشکیل شده است. همچنین این پرسشنامه از ۵ عامل غیر اصلی (lower order) هم تشکیل شده است که عبارتند از: اضطراب، افسردگی، گره‌های هیجانی، هیجان مثبت عمومی و کمبود کنترل رفتاری-هیجانی. نتایج مربوط به همسانی درونی پرسشنامه نشان داد که همسانی درونی بالاست و بر اساس ۵ عامل پرسشنامه، دامنه‌ای از ۰/۸۳ تا ۰/۹۱ و بر اساس ۲ عامل پرسشنامه دامنه‌ای از ۰/۹۲ تا ۰/۹۶ دارد. همچنین، ضرایب پایایی پرسشنامه در دامنه‌ای یک ساله از ۰/۵۶ تا ۰/۶۴ بود که نشان‌دهنده پایایی بازآزمایی خوب پرسشنامه است (Veit & Ware, 1983).

et al., 2012). از موضوعاتی که در حوزه ولایت پذیری کمتر مورد توجه قرار گرفته است، نقش مؤثر ولایت پذیری در سلامت روانی افراد است (SeyedKhorasani, 2020). در پژوهش‌های روان‌شناختی، بحث ولایت مغفول مانده است. در حالی که در کسانی که عشق و اعتقاد بالایی به ولایت فقیه دارند، این مؤلفه نقش بسیار پررنگی در زندگی آنها ایفا می‌کند و بخش اعظم رفتارهای آنها، تحت تأثیر رهنمودها و توصیه‌های رهبر قرار می‌گیرد و تشخیص و راهنمایی‌های ایشان را به خواست شخصی خود ترجیح می‌دهند. این تبعیت با عشق وافر نیز توأم است و با احساس مثبت و خوشایندی همراه است. با وجود آثار عمیق ولایت‌پذیری، به ویژه اثر ولایت فقیه بر سلامت روانی، تا کنون جز مورد پژوهش SeyedKhorasani (2020)، هیچ پژوهشی به این مهم، به ویژه در دوران همه‌گیری کرونا نپرداخته است. در نتیجه این پژوهش به بررسی رابطه عشق و اعتقاد به ولایت فقیه با سلامت روانی، اضطراب و افسردگی در دوران همه‌گیری کرونا پرداخت. سؤال این پژوهش این بود که آیا بین عشق و اعتقاد به ولایت فقیه با بهزیستی روان‌شناختی، پریشانی روان‌شناختی و اضطراب، افسردگی در جمعیت عمومی ایران در دوران کرونا رابطه وجود دارد؟

روش

روش پژوهش، جامعه آماری و نمونه: این پژوهش به صورت یک مطالعه توصیفی مقطعی بود. جامعه آماری شامل کلیه مردم ایران در دامنه سنی ۱۸ تا ۶۵ سال بود. تعداد ۱۰۱۸ نفر به صورت داوطلبانه در پژوهش شرکت کردند که در نهایت ۸۴۷ نفر که همه ابزارهای مطالعه را به طور کامل تکمیل کرده بودند، وارد مطالعه شدند.

ابزارهای سنجش

پرسشنامه عشق و اعتقاد به رهبر (Love and Belief in the Leader Scale: LBLS; Hosseini, 2022) - این پرسشنامه محقق ساخته، با پرسیدن این سؤال از افراد، میزان عشق و اعتقاد آنها به ولی فقیه را مورد بررسی قرار می‌داد: 'تا چه حد به رهبر جامعه به عنوان ولی فقیه و جانشین امام زمان عجل

نشان‌دهنده هم‌سانی درونی بالای پرسشنامه است. پایایی بازآزمایی پرسشنامه با فاصله با فاصله زمانی ۴۸ ساعت، ۰/۸۴ به دست آمده است که حاکی از پایایی بازآزمایی بالای آن است (Kroenke & et al., 2001). این پرسشنامه در ایران جهت غربالگری افسردگی مورد استفاده قرار گرفته است (Khamesh, Baradaran, Javanbakht, Mirghorbani, Yadollahi & et al., 2011; Dadfar, Kalibatseva & Lester, 2018). پژوهشی که به بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی این پرسشنامه در ایران پرداخت این اطلاعات را به دست آورد: ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۵ و ضریب همبستگی درون طبقه‌ای ۰/۸۶ به دست آمد که نشان‌دهنده همسانی درونی و پایایی بازآزمایی بالای پرسشنامه است. تحلیل عاملی اکتشافی نشان داد که تمام سؤالات در یک عامل قرار می‌گیرند و این عامل ۴۷/۵۹٪ از واریانس کل را تبیین می‌کند. تحلیل عاملی تأییدی نشان داد که همه سؤالات مربوط به یک عامل هستند. این پرسشنامه با پرسشنامه افسردگی بک (BDI-II)، خرده‌مقیاس روان‌رنجورخویی NEO-FFI، خرده‌مقیاس افسردگی DASS-21 و خرده‌مقیاس عاطفه منفی PANAS به ترتیب همبستگی‌های ۰/۷۶، ۰/۵۰، ۰/۶۴ و ۰/۴۳ را نشان داد که نشان‌دهنده اعتبار همگرایی آن است. همچنین با خرده‌مقیاس عاطفه مثبت PANAS همبستگی منفی ۰/۴۴- را نشان داد که نشان‌دهنده اعتبار افتراقی آن است (Farhi, Gharai, Aqabayan, Zare, Pirmoradi & et al., 2021). در این پژوهش، ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۴ به دست آمد که نشان‌دهنده همسانی درونی بالای پرسشنامه است. دو نمونه از سؤالات پرسشنامه عبارتند از: 'احساس خستگی یا کمبود انرژی دارم. احساس ناراحتی، افسردگی یا ناامیدی دارم.' پرسشنامه اضطراب عمومی (Generalized anxiety disorder-7; Spitzer, Williams & Löwe, 2006) تعداد سؤال‌های آن ۷ سؤال است. فرد بر اساس این که در دو هفته اخیر تا چه حد عصبی یا مضطرب بوده است به سؤالات پاسخ می‌دهد. پاسخ دهی به این پرسشنامه در مقیاس چهاردرجه‌ای لیکرت (از ۰ تا ۳) انجام می‌شود. بالاترین نمره در این پرسشنامه ۲۱ است. نمره بیشتر از ۱۰ نشان‌دهنده وجود اختلال اضطراب فراگیر در فرد است. این پرسشنامه دارای روایی

ویژگی‌های روان‌سنجی فرم ۲۸ سؤالی این مقیاس در ایران مورد بررسی قرار گرفته است. ضرایب آلفای کرونباخ زیر مقیاس‌های بهزیستی روان‌شناختی و درماندگی روان‌شناختی به ترتیب ۰/۹۴ و ۰/۹۱ محاسبه شد که نشان‌دهنده همسانی درونی خوب پرسشنامه هستند. ضرایب همبستگی بین نمره‌های آزمودنی‌ها در دو نوبت با فاصله دو هفته برای سنجش پایایی بازآزمایی محاسبه شد. این ضرایب برای بهزیستی روان‌شناختی و درماندگی روان‌شناختی به ترتیب $r = 0.90$ و $r = 0.89$ و در سطح $p < 0.001$ معنادار بودند که نشان‌دهنده پایایی بازآزمایی رضایت بخش پرسشنامه است. روایی همزمان از طریق اجرای همزمان پرسشنامه سلامت عمومی (General Health Questionnaire) محاسبه شد. نتایج ضرایب همبستگی پیرسون نشان داد که بین نمره کلی آزمودنی‌ها در پرسشنامه سلامت عمومی با زیرمقیاس بهزیستی روان‌شناختی همبستگی منفی معنادار ($r = -0.87, p < 0.001$) و با زیرمقیاس درماندگی روان‌شناختی همبستگی مثبت معنادار ($r = 0.89, p < 0.001$) وجود دارد (Besharat, 2009). این نتایج روایی همزمان پرسشنامه سلامت روانی را تأیید می‌کنند. ضرایب آلفای کرونباخ زیر مقیاس‌های بهزیستی روان‌شناختی و درماندگی در این پژوهش به ترتیب ۰/۹۴ و ۰/۹۱ به دست آمد که نشان‌دهنده همسانی درونی خوب مقیاس هستند. دو نمونه از سؤالات پرسشنامه عبارتند از: 'احساس شادی، رضایت و خشنودی می‌کنم. نسبت به آینده ناامید و بی‌اعتنا هستم.'

پرسشنامه سلامت بیمار (Patient Health Questionnaire-9; Kroenke, Spitzer & Williams, 2001) - این پرسشنامه یک ابزار ۹ گویه‌ای است که با هدف تشخیص، پایش و اندازه‌گیری شدت افسردگی در افراد تهیه شده است. پاسخ دهی به این پرسشنامه در مقیاس چهاردرجه‌ای لیکرت (از ۰ تا ۳) انجام می‌شود. از افراد خواسته می‌شود که پاسخ‌ها را بر مبنای وضعیت خود در دو هفته اخیر انتخاب نمایند. دامنه نمرات از ۰ تا ۲۷ است (Kroenke, Spitzer & Williams, 2001; Kroenke, Spitzer, Williams & Lowe, 2010). مطالعات حاکی از روایی و پایایی بالای پرسشنامه هستند. آلفای کرونباخ این پرسشنامه ۰/۸۹ به دست آمده است که

سواد خواندن و نوشتن و د) نداشتن بیماری روان‌پزشکی مستلزم مصرف دارو در زمان انجام پژوهش که به صورت خوداظهاری و در ابتدای فرم پرسشنامه‌های مطالعه با سؤالی از شرکت‌کنندگان به دست آمد. ملاک‌های خروج از پژوهش عبارت بودند از: الف) عدم تمایل به ادامه پاسخ‌گویی به سؤالات، ب) عدم پاسخ‌گویی کامل به سؤالات پرسشنامه‌ها و ج) نداشتن سن مناسب جهت شرکت در پژوهش. پس از دادن توضیحات لازم از طریق پیام‌هایی که در پیام‌رسان‌ها گذاشته می‌شد، لینک پرسشنامه‌ها در اختیار افراد قرار داده می‌شد.

آمار توصیفی به صورت جداول فراوانی با شاخص‌های میانگین و انحراف معیار برای متغیرهای کمی و شاخص‌های فراوانی و درصد برای متغیرهای کیفی گزارش شد. جهت تحلیل داده‌های پژوهش از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شد. تمامی جداول و تحلیل‌ها توسط نرم افزار SPSS نسخه ۲۶ و در سطح معنی داری ۵٪ اجرا گردید.

یافته‌ها

این پژوهش به صورت یک مطالعه توصیفی مقطعی در دوره زمانی اول فروردین تا آخر اردیبهشت سال ۱۴۰۰ اجرا شد. در پژوهش حاضر ۸۴۷ نفر شرکت کردند که ۲۵۸ مرد (۳۰/۵٪) و ۵۸۹ زن (۶۹/۵٪) بودند. تحصیلات ۲۱۲ نفر (۲۵/۱٪) فوق دیپلم و پایین‌تر، ۳۲۵ نفر (۳۸/۴٪) کارشناسی و ۳۰۹ نفر (۳۶/۵٪) کارشناسی ارشد و بالاتر بوده و ۴۳۵ نفر (۵۱/۴) شاغل و ۴۱۲ نفر (۴۸/۶٪) بدون شغل بودند. میانگین سنی شرکت‌کنندگان ۳۳/۳۴ با انحراف معیار ۱۱/۷۷ سال در دامنه سنی ۱۸ تا ۶۵ سال بود.

سؤال این پژوهش این بود که آیا بین عشق و اعتقاد به ولایت فقیه با بهزیستی روان‌شناختی، پریشانی روان‌شناختی و اضطراب، افسردگی در جمعیت عمومی ایران در دوران کرونا رابطه‌ای وجود دارد؟ نتایج حاکی از وجود این رابطه بود. ابتدا به بررسی میزان عشق و اعتقاد به ولایت فقیه پرداخته شد. براساس مطالعه حاضر در بین شرکت‌کنندگان ۳۷/۰٪ بیشترین میزان عشق و اعتقاد به ولایت فقیه، ۳۴/۵٪ به میزان زیاد و خیلی زیاد و ۱۳/۰٪ نیز هیچ اعتقادی نداشتند (جدول ۱).

۰/۹۲ و پایایی ۰/۸۳ است و افراد مبتلا به اضطراب فراگیر را با دقت ۸۷/۵٪ از افرادی که مبتلا نیستند، تفکیک می‌کند (Spitzer & et al., 2006). در پژوهشی که ویژگی‌های روان‌سنجی این پرسشنامه را در ایران مورد بررسی قرار داد، ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۵ به دست آمد. همچنین ضریب آلفای کرونباخ دو نیمه پرسشنامه هم محاسبه شد که برای نیمه اول ۰/۸۱ و برای نیمه دوم ۰/۶۸ به دست آمد. همچنین ضریب همبستگی دو نیمه ۰/۶۵ بود. این نتایج نشان دهنده همسانی درونی خوب پرسشنامه است. همچنین پایایی بازآزمایی پرسشنامه با فاصله دو هفته محاسبه شد و برابر با ۰/۴۸ بود که نشان دهنده پایایی بازآزمایی قابل قبول آن است. اعتبار همگرایی پرسشنامه با محاسبه ضریب همبستگی آن با پرسشنامه اضطراب حالت-صفت اسپیلبرگر و خرده مقیاس ۱۲ ماده‌ای از چک لیست نشانه‌های بالینی SCL-90-R محاسبه شد که به ترتیب برابر با ۰/۷۱ (حالت)، ۰/۵۲ (صفت) و ۰/۶۳ (SCL-90-R) به دست آمد. معنادار بودن این ضرایب همبستگی و مقدار آن حاکی از اعتبار همگرایی مناسب پرسشنامه بود. همچنین نتایج تحلیل عاملی نشان داد که پرسشنامه از ۱ عامل اشباع شده است. در مجموع نتایج این پژوهش حاکی از ویژگی‌های روان‌سنجی مطلوب این پرسشنامه بود (Nainian, M., Shayiri, M. R., & Hadian, 2011). در این پژوهش، ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۴ به دست آمد که نشان دهنده همسانی درونی بالای پرسشنامه است. دو نمونه از سؤالات پرسشنامه عبارتند از: 'در دو هفته گذشته، شما چه مدت قادر نبوده‌اید نگرانی‌تان را کنترل کنید؟ در دو هفته گذشته شما چه مدت از رخ دادن یک اتفاق ناگوار ترس داشتید؟'

روش اجرا و تحلیل داده‌ها

این پژوهش در دوره زمانی اول فروردین تا آخر اردیبهشت سال ۱۴۰۰ انجام شد. جامعه آماری شامل کلیه مردم ایران در دامنه سنی ۱۸ تا ۶۵ سال بود. در نهایت ۸۴۷ نفر که همه ابزارهای مطالعه را به طور کامل تکمیل کرده بودند، وارد مطالعه شدند و از طریق دعوت در پیام‌رسان‌های عمومی مانند بله و واتساپ در این پژوهش شرکت کردند. شرایط لازم جهت ورود به پژوهش عبارت بودند از: الف) رضایت آگانه جهت شرکت در پژوهش، ب) ۱۸ تا ۶۵ سال بودن، ج) داشتن

جدول ۱. فراوانی عشق و اعتقاد به ولایت فقیه در شرکت کنندگان

فراوانی		درصد
برایش جان می‌دهم	۳۱۳	۳۷/۰
خیلی زیاد	۲۰۳	۲۴/۰
زیاد	۸۹	۱۰/۵
متوسط	۷۴	۸/۷
کم	۲۷	۳/۲
خیلی کم	۳۱	۳/۷
اصلا	۱۱۰	۱۳/۰

عشق و اعتقاد به ولایت فقیه

جدول ۲. خلاصه نتایج ارتباط عشق و اعتقاد به ولایت فقیه و بهزیستی و پریشانی روان‌شناختی، اضطراب و افسردگی

عشق و اعتقاد به ولایت		
اضطراب	همبستگی اسپیرمن	-۰/۱۳۰
	معنی داری P ^۱	<۰/۰۰۱
افسردگی	همبستگی اسپیرمن	-۰/۱۹۸
	معنی داری P ^۱	<۰/۰۰۱
بهزیستی روان‌شناختی	همبستگی اسپیرمن	+۰/۳۳۷
	معنی داری P ^۱	<۰/۰۰۱
پریشانی روان‌شناختی	همبستگی اسپیرمن	-۰/۲۵۷
	معنی داری P ^۱	<۰/۰۰۱

^۱. Spearman Correlation Test

دارد. به این صورت که عشق و اعتقاد به ولایت فقیه ارتباط منفی و معنی‌داری با اضطراب، افسردگی و پریشانی روان‌شناختی داشت. همچنین ارتباط بین عشق و اعتقاد به ولایت فقیه با بهزیستی روان‌شناختی مثبت و معنی‌دار بود. این پژوهش در نوع خود منحصر به فرد بوده و تاکنون پژوهشی به بررسی روابط این متغیرها پرداخته بود. با این حال با یافته‌های این پژوهش با برخی پژوهش‌های پیشین که تأثیر رهبر جامعه بر وضعیت روان‌شناختی افراد را مورد تأیید قرار داده‌اند، همخوانی دارد (Avolio & et al., 2009; Kuoppala & et al., 2008; Montano & et al., 2017; Skakon & et al., 2010). تنها در یک پژوهش به طور روشن این نتیجه حاصل شده بود که ولایت پذیری می‌تواند منجر به ارتقاء سلامت

نتایج این مطالعه نشان داد که عشق و اعتقاد به ولایت فقیه ارتباط منفی و معنی‌داری با اضطراب ($\text{Corr.} = -0.130$) و افسردگی ($\text{Corr.} = -0.198$) و پریشانی روان‌شناختی ($\text{Corr.} = -0.257$) داشت. همچنین ارتباط بین عشق و اعتقاد به ولایت فقیه با بهزیستی روان‌شناختی مثبت و معنی‌دار بود ($\text{Corr.} = +0.337$) و ($P < 0.001$) (جدول ۲).

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش نشان داد که بین عشق و اعتقاد به ولایت فقیه با بهزیستی روان‌شناختی، پریشانی روان‌شناختی و اضطراب، افسردگی در جمعیت عمومی ایران در دوران کرونا رابطه وجود

جوامع غیراسلامی، مبتنی بر خودخواهی و رأی شخصی رهبر نیست. بلکه بر اساس نظر اسلام، رهبر فردی است که امر و خواست خداوند را بر خواست خود مقدم می‌دارد (Makarem Shirazi, 1982). اینجاست که فرد در هنگام تبعیت از رهبری الهی، حسی متعالی را تجربه می‌کند. او اسیر و تسلیم خواسته‌های نفسانی فردی همانند خود نیست. بلکه در حال تبعیت از دستورات خداوند است که از لسان رهبری الهی و معنوی بیان می‌شود. در مطالعه‌ای که به بررسی رهبری امام خامنه‌ای به عنوان رهبری هوشمند معنوی پرداخته بود، ویژگی معنویت بالا و خدایی بودن این نوع رهبری به خوبی مورد تبیین قرار گرفته و چنین بیان شده است که شاخص مهم این الگو، خداگرایی و معنویت است. به این معنا که سایر مؤلفه‌ها مانند دانش و فناوری، سیاست، فرهنگ و امنیت بدون توجه به خداگرایی و معنویت، نمی‌توانند معنای حقیقی خود را داشته باشند (Shafiei, 2019).

همچنین، ولایت‌پذیری با کمک به پاک‌ی روح (Nouri, 1987) منجر به افزایش سلامت روانی فرد می‌شود. آثار مثبت دین و معنویت در زندگی و داشتن سبک زندگی اسلامی در پژوهش‌های متعددی مورد تأیید قرار گرفته است (Basharat & et al., 2015; Basharat & et al., 2019; Basharat & et al., 2020; Hosseini et al, 2016; Hosseini et al, 2019). ولایت‌پذیری منجر اطمینان یافتن فرد از ایمان خود نیز می‌شود و به این طریق، آرامش و سلامت روانی او را بیشتر می‌کند. همچنین فرد ولایت‌پذیر از ولی خود الگوبرداری می‌کند (SeyedKhorasani, 2020). الگوگیری از اولیای الهی که سالم‌ترین انسان‌ها هستند، موجب می‌شود فرد برترین رفتارها و خصوصیات را پیدا کند و سلامت روانی او نیز افزایش یابد. همچنین، ولایت‌پذیری به پیشگیری از فساد و افزایش امنیت در جامعه کمک می‌کند (Sadouq, 1965) و منجر به افزایش نظم، عزت و در امان ماندن از تفرقه‌ها می‌شود (Tabari, 1992). در نتیجه، با شکل دادن به زندگی اجتماعی سالم‌تر، به سلامت روانی افراد نیز کمک می‌کند. همچنین امید به مورد شفاعت اهل بیت واقع شدن (Sadouq, 1958) که در ولایت‌مداران دیده می‌شود، منجر به امیدآوری بیشتر به زندگی اخروی می‌شود. نتایج پژوهشی نیز نشان داد که دانشجویان

روانی فرد شود (SeyedKhorasani, 2020) که این پژوهش هم از لحاظ روش‌شناختی با روش تحلیلی-توصیفی انجام شده بود و در واقع، مطالعه حاضر اولین و تنها پژوهشی است که با روش تجربی، آثار مثبت ولایت‌پذیری بر حیات روان‌شناختی فرد را تأیید کرده است.

نتایج این پژوهش را بر اساس برخی احتمالات می‌توان تبیین نمود. ولایت‌پذیری منجر به تغییر بینش فرد در حوزه‌های مختلف فردی، اجتماعی و آینده می‌شود که از همین طریق می‌تواند سلامت روانی را به طور مثبت تحت تأثیر قرار دهد (SeyedKhorasani, 2020). فرد ولایت‌پذیر همچون طفلی است که به مادر مهربان و آگاه خود، اعتماد کامل دارد. او در هر شرایطی سایه گرم مادر را بر سر خود حس می‌کند و از راهنمایی‌های او بهره می‌برد. در نتیجه، هیچ‌گاه در هیچ‌کدام از تنگناهای زندگی، حس بی‌پناهی نمی‌کند و طبیعی است که سلامت روانی بیشتری داشته باشد. کاربرد نظریه دلبستگی به عنوان یک چارچوب جهت مطالعه رهبری و این که رهبران در تجارب و عملکرد پیروان خود سهیم‌اند، در پژوهش‌ها نیز مورد تأیید قرار گرفته است (Davidovitz, Mikulincer, Shaver, Izsak & Popper, 2007).

همچنین، بر اساس اعتقاد متقن و معتبر شیعیان، رهبری مسلمین بعد از پیامبر (ص) بر عهده ائمه هدی علیهم السلام و پس از ایشان در هنگام غیبت به عهده امام زمان عجل الله، بر عهده ولایت فقیه است (Kharstani, & Seifi, 2014). به این معنا که رهبر به عنوان جانشین بر حق امام زمان عجل الله در نظر گرفته می‌شود و فرد در هنگام تبعیت از او، حس تبعیت از برترین و ارزشمندترین فرد را دارد. اینجاست که احساس اطمینان و آرامش عمیق و حس ارزشمندی زیادی را تجربه می‌کند که همه این موارد می‌تواند منجر به افزایش سلامت روانی او شود. ضمن این که این فرد به عنوان جانشین ولی عصر عجل الله، بسیار عزیز و دوست داشتنی نیز هست و در قلب و جان انبوهی از مردم جهان، نفوذی الهی کرده است. طبیعی است که داشتن چنین رهبر دوست داشتنی و عزیزی، منجر به تجربه بسیاری از هیجان‌ها و احساسات مثبت در فرد شده و به ارتقاء سلامت روانی او کمک می‌کند. به علاوه، رهبری در جامعه اسلامی، همانند رهبری در

منابع

- Abba-Aji, A., Li, D., Hrabok, M., Shalaby, R., Gusnowski, A., Vuong, W., Surood, S., Nkire, N., Li, X. M., Greenshaw, A. J., & Agyapong, V. I. (2020). COVID-19 pandemic and mental health: Prevalence and correlates of new-onset obsessive-compulsive symptoms in a Canadian province. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(19), 6986.
- Abolghasemi, H., & Khushmohbet, H. (2020). Spiritual health considerations in the Corona crisis. *Journal of Culture and Health Promotion of Academy of Medical Sciences*, 4(1), 48-45. [In Persian]
- Alewell, D., Conen, K., Moll, T., & Wiese, M. T. (2022). Spirituality as Buffer between Negative Effects of the Corona Pandemic and Life and Job Satisfaction. In *Academy of Management Proceedings*, 2022(1), 13220. Briarcliff Manor, NY 10510: Academy of Management.
- Alfano, V., Ercolano, S., & Vecchione, G. (2020). *Religious Attendance and COVID-19. Evidence from Italian Regions*. CESifo Working Paper No. 8596.
- Ali, E. S., Ibrahim, M. M., & Diab, G. M. (2021). Spiritual leadership and its relation to organizational trust among nurses at Menoufia University Hospitals. *Menoufia Nursing Journal*, 6(1), 31-50.
- Allcott, H., Boxell, L., Conway, J., Gentzkow, M., Thaler, M., & Yang, D. (2020). Polarization and public health: Partisan differences in social distancing during the coronavirus pandemic. *Journal of public economics*, 191, 104254.
- Astakoni, I. M. P., Sariyani, N. L. P., Yulistiyono, A., Sutaguna, I. N. T., & Utami, N. M. S. (2022). Spiritual Leadership, Workplace Spirituality and Organizational Commitment; Individual Spirituality as Moderating Variable. *Italienisch*, 12(2), 620-631.
- Auriol, E., Lassebie, J., Panin, A., Raiber, E., & Seabright, P. (2020). God insures those who pay? Formal insurance and religious offerings in Ghana. *Quartely Journal of Economics*, 135(4), 1799-1848.
- Avolio, B. J., Reichard, R. J., Hannah, S. T., Walumbwa, F. O., & Chan, A. (2009). A meta-
- ولایت‌پذیر هویت شکل گرفته‌ای داشته و در مواجهه با مشکلات زندگی از سبک مقابله مسئله‌مدار استفاده می‌کنند (Ismaili Anamoq & et al., 2012) که همین ویژگی می‌تواند به ارتقاء سلامت روانی آنها کمک کند.
- این پژوهش در اجرا با محدودیت‌هایی نیز روبرو بوده است. با توجه به شیوع کرونا، پرسشنامه‌ها به صورت مجازی در اختیار شرکت‌کنندگان قرار گرفت. در نتیجه، افرادی که فعالیتی در فضای مجازی ندارند، امکان شرکت در پژوهش را از دست دادند که لازم است در تعمیم یافته‌ها به ویژه به جمعیت‌های بالینی احتیاط لازم صورت گیرد. همچنین، ابزار مورد استفاده فقط پرسشنامه بود. اگر در پژوهش‌های آتی بتوان از روش‌های تکمیلی مانند مصاحبه‌های عمیق نیز بهره جست، اطلاعات ناب‌تر و کامل‌تری حاصل خواهد شد. بررسی رابطه عشق و اعتقاد به ولایت فقیه با سایر مفاهیم و مؤلفه‌های روان‌شناختی مانند تاب‌آوری، خوش‌بینی و فداکاری، حوزه پژوهشی جدید و جذابی در روان‌شناسی خواهد بود که می‌تواند مورد توجه پژوهشگران ولایت‌مدار قرار گیرد. امید است که انجام چنین پژوهش‌هایی، منجر به توجه بیشتر جامعه روان‌شناسی به متغیر بسیار مهم و اثرگذار ولایت‌پذیری شود. همچنین، با توجه به این که متغیر عشق و اعتقاد به ولایت فقیه می‌تواند اثرات روان‌شناختی فراوانی بر افراد داشته باشد، بسیار ارزشمند خواهد بود که پرسشنامه‌های معتبر و جامع ویژه این مفهوم ساخته شود. به علاوه، شایسته است متغیر عشق و اعتقاد به ولایت فقیه در برنامه‌های تربیتی، مشاوره‌های روان‌شناختی و همچنین در طراحی برنامه‌های ارتقاء بهزیستی روانی افراد، مورد توجه قرار گیرد. قطعاً برنامه‌های همه‌جانبه‌نگر و چندبعدی اثربخشی بیشتری خواهند داشت.

سپاسگزاری

از همه هموطنان عزیزی که با شرکت در این پژوهش، بنده را در اجرای آن یاری کردند، کمال سپاس را دارم.

- lancet*, 395(10227), 912-920.
- Bryan, G., Choi, J. J., & Karlan, D. (2021). Randomizing religion: the impact of Protestant evangelism on economic outcomes. *The Quarterly Journal of Economics*, 136(1), 293-380.
- Chang, P. C., Xiaoxiao, G., & Wu, T. (2021). Sense of calling, job crafting, spiritual leadership and work meaningfulness: A moderated mediation model. *Leadership & Organization Development Journal*, 42(5), 690-704.
- Czeisler, M. É., Lane, R. I., Petrosky, E., Wiley, J. F., Christensen, A., Njai, R., ... & Rajaratnam, S. M. (2020). Mental health, substance use, and suicidal ideation during the COVID-19 pandemic—United States. *Morbidity and Mortality Weekly Report*, 69(32), 1049-1057.
- Dadfar, M., Kalibatseva, Z., & Lester, D. (2018). Reliability and validity of the Farsi version of the Patient Health Questionnaire-9 (PHQ-9) with Iranian psychiatric outpatients. *Trends in Psychiatry and Psychotherapy*, 40(2), 144-151.
- Davidovitz, R., Mikulincer, M., Shaver, P. R., Izsak, R., & Popper, M. (2007). Leaders as attachment figures: leaders' attachment orientations predict leadership-related mental representations and followers' performance and mental health. *Journal of Personality and Social Psychology*, 93(4), 632-650.
- Della Monica, A., Ferrara, P., Dal Mas, F., Cobianchi, L., Scannapieco, F., & Ruta, F. (2022). The impact of Covid-19 healthcare emergency on the psychological well-being of health professionals: a review of literature. *Ann Ig*, 34(01), 27-44.
- Farhi, H., Gharai, V., Aqabayan, M. A., Zare, R., Pirmoradi, M. R., Betoli, S. A., & Najibi, S. M. (2021). Examining the psychometric properties of the Persian version of the nine-item Patient Health Questionnaire (PHQ-9). *Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology*, 27(2), 263-248. [In Persian]
- Fazaeli, M. (2021). *Eleven strategic actions of the leader of the revolution against Corona*. Duniya Ekhtaz newspaper, 5520, 3789773, <https://www.donya-e-qtasad.com/fa/tiny/news-3789773> [In Persian]
- analytic review of leadership impact research: Experimental and quasi-experimental studies. *The Leadership Quarterly*, 20(5), 764-784.
- Barrios, J. M., & Hochberg, Y. (2020). *Risk perception through the lens of politics in the time of the COVID-19 pandemic*, w27008. National Bureau of Economic Research.
- Basharat, M. A. (2009). Reliability and validity of the 28-question form of the mental health scale in the Iranian population. *Scientific Journal of Forensic Medicine*, 54, 91-87. [In Persian]
- Basharat, M. A., Hosseini, S. A., & Naqipour, M. (2019). The role of spiritual/religious perfectionism in mental health and disorder. *Rooyeshe Ravanshenasi*, 34(1), 1-12. [In Persian]
- Basharat, M. A., Hosseini, S. A., Bahrami Ehsan, H., Jahed, H. A., & NikPajoh, A. (2015). Intervention model based on Islamic lifestyle and heart health. *Culture in Islamic University*, 5(17), 467-492. [In Persian]
- Bassi, V. & Rasul, I. (2017). Persuasion: A case study of Papal influences on fertility related beliefs and behavior. *American Economic Journal: Applied Economics*, 9(4), 250-302.
- Bayighomog, S. W., & Arasli, H. (2022). Reviving employees' essence of hospitality through spiritual wellbeing, spiritual leadership, and emotional intelligence. *Tourism Management*, 89, 104406.
- Bentzen, J. S. (2021). In crisis, we pray: Religiosity and the COVID-19 pandemic. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 192, 541-583.
- Besharat, M. A. (2006). Reliability and Validity of Mental Health Inventory (MHI). *Daneshwar Behavat Quarterly*, 16, 11-16. [In Persian]
- Besharat, M. A., Hosseini, S. A., Jahed, H. A., BahramiEhsan, H., & Dortaj, F. (2020). Introduce a new intervention model based on Islamic lifestyle for decreasing the risk of cardiovascular disease in people at risk: A comparative study. *Journal of Religion and Health*, 60(2).
- Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N., & Rubin, G. J. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. *The*

- religion and spirituality on health). *Rooyeshe Ravanshenasi*, 2(15), 93-114. [In Persian]
- Hosseini, S. A., Basharat, M. A., Jahed, H. A., Mohammadi, J., & Jafarzadeh, M. R. (2019). A comparative study of religious and non-religious healthy lifestyles: with an emphasis on health behaviors and cardiovascular diseases. *Rooyeshe Ravanshenasi*, 34(1), 143-155. [In Persian]
- Hossini Rafsanjanipoor, S. M., Zakeri, M. A., Dehghan, M., Kahnooji, M., Sanji Rafsanjani, M., Ahmadiania, H., & Zakeri, M. (2022). Iranian psychosocial status and its determinant factors during the prevalence of COVID-19 disease. *Psychology, Health & Medicine*, 27(1), 30-41.
- Huang, Y., & Zhao, N. (2020). Generalized anxiety disorder, depressive symptoms and sleep quality during COVID-19 outbreak in China: A web-based cross-sectional survey. *Psychiatry Research*, 288, 112954.
- Ibn Babveyh Qomi, A. J. M. (2005). *Ellalo Sharaye, fifth edition*. Translation and research of Menthi Tehrani, S. M. J. (2005). Qom: Mominin Publications. [In Arabic]
- Ibn Tавus, S. A. (1999). *Tarafon menahanbiya valmanagheb*. Correction by Qais Attar. Mashhad: Tasua. [In Arabic]
- Ismaili Anamoq, B., Birami, M., & Naqdi, A. (2012). The role of identity styles and coping strategies in students' provincialism. *Islamic Studies and Psychology*, 6(11), 125-145. [In Persian]
- Javadi Amoli, A. (2017). *Revelation and leadership*. Tehran: Al-Zahra Publications. [In Persian]
- Johnson, S. U., Ebrahimi, O. V., & Hoffart, A. (2020). PTSD symptoms among health workers and public service providers during the COVID-19 outbreak. *PLoS ONE*, 15(10), e0241032.
- Khamesh, M. E., Baradaran, H. R., Javanbakht, A., Mirghorbani, M., Yadollahi, Z., & Malek, M. (2011). Comparison of the CES-D and PHQ-9 depression scales in people with type 2 diabetes in Tehran, Iran. *BMC Psychiatry*, 11, 61.
- Kharstani, E., & Seifi, F. (2014). The position of governorship and governorship in Islam and the factors influencing its consolidation based on the Galea, S., Merchant, R. M., & Lurie, N. (2020). The mental health consequences of COVID-19 and physical distancing: the need for prevention and early intervention. *JAMA internal medicine*, 180(6), 817-818.
- Goldberg, D. P. (1972). The detection of psychiatric illness by questionnaire. *Maudsley Monograph*, 21, Oxford: Oxford University Press.
- Goldberg, D. P., & Williams, P. (1988). *A users' guide to the Genral Health Questionnaire*. UK: NFER, Nelson.
- González-Sanguino, C., Ausín, B., Castellanos, M. Á., Saiz, J., López-Gómez, A., Ugidos, C., & Muñoz, M. (2020). Mental health consequences during the initial stage of the 2020 Coronavirus pandemic (COVID-19) in Spain. *Brain, behavior, and immunity*, 87, 172-176.
- Grossman, G., Kim, S., Rexer, J. M., & Thirumurthy, H. (2020). Political partisanship influences behavioral responses to governors' recommendations for COVID-19 prevention in the United States. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 117(39), 24144-24153.
- Hao, F., Tan, W., Jiang, L. I., Zhang, L., Zhao, X., Zou, Y., ... & Tam, W. (2020). Do psychiatric patients experience more psychiatric symptoms during COVID-19 pandemic and lockdown? A case-control study with service and research implications for immunopsychiatry. *Brain, behavior, and immunity*, 87, 100-106.
- Hapsari, D., Riyanto, S., & Endri, E. (2021). The Role of transformational leadership in building organizational citizenship: The civil servants of Indonesia. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 8(2), 595-604.
- Hor Ameli, M. B. H. (1988). *Vasaelo shie*. Qom: Al-AlBayt Institute Alayhem Assalam. [In Arabic]
- Hosseini, S. A. (2022). A preliminary study of the psychometric properties of the Love and Belief in the Leader Scale. Unpublished. [In Persian]
- Hosseini, S. A., Basharat, M. A., & Jahed, H. A. (2016). A look at the effects and benefits of religion and spirituality on physical and mental health with an emphasis on cardiovascular health (effects of

- Makarem Shirazi, N. (1982). *Tafsire Nemoone*, volume 16. Tehran: Dar al-Ketab al-Islamiya. [In Persian]
- Maroufizadeh, S., Pourshaikhian, M., Pourramzani, A., Sheikholeslami, F., Moghadamnia, M. T., & Alavi, S. A. (2022). Prevalence of anxiety and depression in the Iranian general population during the covid-19 pandemic: A web-based cross-sectional study. *Iranian Journal of Psychiatry*, 17(2), 230.
- Mohammed, S. M., & Elashram, R. E. (2022). The impact of spiritual leadership on workplace spirituality in the light the COVID-19 pandemic in the governmental health sector. *Leadership & Organization Development Journal*, (ahead-of-print).
- Montano, D., Reeske, A., Franke, F., & Hüffmeier, J. (2017). Leadership, followers' mental health and job performance in organizations: A comprehensive meta-analysis from an occupational health perspective. *Journal of Organizational Behavior*, 38(3), 327-350.
- Moorhead, G., & Griffin, R. W. (2001). *Organizational Behavior*. Boston Houghton Mifflin.
- Motahari, M. (1993). *Collection*. Eighth edition. Tehran: Sadra. [In Persian]
- Nahj al-Balagha (2000). Translated by Seyyed Ali Naghi Faizul Islam. Tehran: Faizul Islam. [In Arabic]
- Nainian, M., Shayiri, M. R., Sharifi, M., & Hadian, M. (2011). Reliability and validity of the short scale of generalized anxiety disorder (GAD-7). *Clinical Psychology and Personality*, 9(1), 41-50. [In Persian]
- Nouri Tabarsi, M. H. (1987). *Mustardak al-Wasail*. Qom: Al El Bayt Institute. [In Arabic]
- Nouri, H. b. M. T. (1987). *Mustadrak al-Wasail and Mustabt al-Masal*. Beirut: Al-Al-Bayt Institute, peace be upon him Lahiya al-Tarath. [In Arabic]
- Oc, B. (2018). Contextual leadership: A systematic review of how contextual factors shape leadership and its outcomes. *The Leadership Quarterly*, 29(1), 218-235.
- Oh, H., Marinovich, C., Rajkumar, R., Besecker, M., Zhou, S., Jacob, L., Koyanagi, A., & Smith, L. (2021). COVID-19 dimensions are related to depression and anxiety among US college students: Holy Qur'an and the traditions of the innocents, peace be upon them. *Siraj Munir*, 17, 85-105. [In Persian]
- Kimhi, S., Eshel, Y., Marciano, H., & Adini, B. (2020). Distress and resilience in the days of COVID-19: Comparing two ethnicities. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(11), 3956.
- König, A., Graf-Vlachy, L., Bundy, J., & Little, L. M. (2020). A Blessing and a curse: How CEOs' trait empathy affects their management of organizational crises. *Academy of Management Review*, 45(1), 130-153.
- Kroenke, K., Spitzer, R. L., & Williams, J. B. W. (2001). The PHQ-9: Validity of a brief depression severity measure. *Journal of General Internal Medicine*, 16(9), 606-613.
- Kroenke, K., Spitzer, R. L., Williams, J. B. W., & Lowe, B. (2010). The Patient Health Questionnaire somatic, anxiety, and depressive symptom scales: A systematic review. *General Hospital Psychiatry*, 32(4), 345-359.
- Kuoppala, J., Lamminpaa, A., Liira, J., & Vainio, H. (2008). Leadership, job well-being, and health effects—a systematic review and a meta-analysis. *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, 50(8), 904-915.
- Li, A., McCauley, K. D., & Shaffer, J. A. (2017). The influence of leadership behavior on employee work-family outcomes: a review and research agenda. *Hum. Resour. Manage. Rev.*, 27, 458-472.
- Liu, Y., Liu, Y., Liu, P., Liu, D., & Liu, S. (2022). The spiritual force of safety: effect of spiritual leadership on employees' safety performance. *International journal of occupational safety and ergonomics*, 1-9.
- Lo Coco, G., Gentile, A., Bosnar, K., Milovanović, I., Bianco, A., Drid, P., & Pišot, S. (2021). A Cross-Country Examination on the Fear of COVID-19 and the Sense of Loneliness during the First Wave of COVID-19 Outbreak. *International journal of environmental research and public health*, 18(5), 2586.
- Majlisi, M. B. (1992). *Bihar Al-Anwar*. Beirut: The Revival of Arab Heritage. [In Arabic]

- and eating pathology symptoms between the pre- and peri-COVID-19 eras: A meta-analysis. *Journal of affective disorders*, 298, 364-372.
- SeyedKhorasani, R. S. (2020). Provincialism and how it affects mental health. *Knowledge*, 8(275), 37-43. [In Persian]
- Shafiei, A. (2019). The model of intelligent spiritual leadership (leadership model of Ayatollah Khamenei). *Islamic Government*, 1(91), 168-136. [In Persian]
- Sibley, C. G., Greaves, L. M., Satherley, N., Wilson, M. S., Overall, N. C., Lee, C. H., ... & Barlow, F. K. (2020). Effects of the COVID-19 pandemic and nationwide lockdown on trust, attitudes toward government, and well-being. *American Psychologist*, 75(5), 618.
- Skakon, J., Nielsen, K., Borg, V., & Guzman, J. (2010). Are leaders' well-being, behaviours and style associated with the affective well-being of their employees? A systematic review of three decades of research. *Work & Stress*, 24(2), 107-139.
- Spitzer, R. L. K. K., Williams, J. B., & Löwe, B. (2006). A brief measure for assessing generalized anxiety disorder: The GAD7. *Archives of internal medicine*, 166(10), 1092- 1097.
- Stoker, J. I., Garretsen, H., & Soudis, D. (2019). Tightening the leash after a threat: A multi-level event study on leadership behavior following the financial crisis. *The Leadership Quarterly*, 30(2), 199-214.
- Tabari, B. J. (1992). *Dalaelo al-Imamah*. Qom: Besat [In Arabic]
- Tan, W., Hao, F., McIntyre, R. S., Jiang, L., Jiang, X., Zhang, L., ... & Tam, W. (2020). Is returning to work during the COVID-19 pandemic stressful? A study on immediate mental health status and psychoneuroimmunity prevention measures of Chinese workforce. *Brain, behavior, and immunity*, 87, 84-92.
- The Holy Quran [In Arabic]
- Tracy, B. (2021). *20 leadership quotes for great leaders by Brian Tracy*. [Blog post]
- Usman, M., Ali, M., Ogbonnaya, C., & Babalola, M. T. (2021). Fueling the intrapreneurial spirit: A closer Findings from the Healthy Minds Survey 2020. *Journal of Affective Disorders*, 292, 270-275.
- Pappa, S., Ntella, V., Giannakas, T., Giannakoulis, V. G., Papoutsis, E., & Katsaounou, P. (2020). Prevalence of depression, anxiety, and insomnia among healthcare workers during the COVID-19 pandemic: A systematic review and meta-analysis. *Brain, behavior, and immunity*, 88, 901-907.
- Pruzan, P., Mikkelsen, K. P., Miller, D., & Miller, W. (2017). Introduction: Spirituality as the basis of leadership. In *Leading with Wisdom* (pp. 1-11). Routledge.
- Qomi, S. A. (2010). *Mufatih al-Jannan*. Translated by Mehdi Elahi Qomshaei. Qom: Danesh. [In Arabic]
- Robinson, E., Boyland, E., Chisholm, A., Harrold, J., Maloney, N.G., Marty, L., & et al. (2021). Obesity, eating behavior and physical activity during COVID-19 lockdown: A study of UK adults. *Appetite* 156, 104853.
- Roma, P., Monaro, M., Colasanti, M., Ricci, E., Biondi, S., Di Domenico, A., ... & Mazza, C. (2020). A 2-month follow-up study of psychological distress among Italian people during the COVID-19 lockdown. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(21), 8180.
- Sadouq, M. b. A. (1956). *Al Amali*. Sixth edition. Tehran: Katabchi. [In Arabic]
- Sadouq, M. b. A. (1958). *Ayun Akhbar al-Reza*, peace be upon him. Tehran: Jahan. [In Arabic]
- Sadouq, M. b. A. (1965). *Ellalo Sharaye*. Qom: Davary. [In Arabic]
- Samar, S., & Chaudhary, A. H. (2021). A Study of Relationship between Spiritual Leadership and Workplace Well-being of Teachers in Secondary Schools, Lahore Pakistan. *Al-Idah*, 39(2), 21-31.
- Santomauro, D. F., Herrera, A. M. M., Shadid, J., Zheng, P., Ashbaugh, C., Pigott, D. M., ... & Ferrari, A. J. (2021). Global prevalence and burden of depressive and anxiety disorders in 204 countries and territories in 2020 due to the COVID-19 pandemic. *The Lancet*, 398(10312), 1700-1712.
- Schafer, K. M., Lieberman, A., Sever, A. C., & Joiner, T. (2022). Prevalence rates of anxiety, depressive,

- World Health Organisation (2021). *WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard*.
- Xiong, J., Lipsitz, O., Nasri, F., Lui, L. M., Gill, H., Phan, L., ... & McIntyre, R. S. (2020). Impact of COVID-19 pandemic on mental health in the general population: A systematic review. *Journal of affective disorders*, 277, 55-64.
- Zacher, H., & Rudolph, C. W. (2021). Individual differences and changes in subjective wellbeing during the early stages of the COVID-19 pandemic. *American Psychologist*, 76(1), 50.
- Zhang, Y., & Ma, Z. F. (2020). Impact of the COVID-19 pandemic on mental health and quality of life among local residents in Liaoning Province, China: A cross-sectional study. *International journal of environmental research and public health*, 17(7), 2381.
- Zhu, Y., Ouyang, C., & Chen, W. (2022). Spiritual Leadership, Autonomous Motivation and Employee Craftsmanship Spirit: The Cross-Level Moderating Effect of Caring Ethical Climate. *Psychology Research and Behavior Management*, 15, 1971.
- look at how spiritual leadership motivates employee intrapreneurial behaviors. *Tourism Management*, 83, 104227.
- Veit, C. T., & Ware, J. E. (1983). The structure of psychological distress and well-being in general population. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 51, 730-742.
- Vindegard, N., & Benros, M. E. (2020). COVID-19 pandemic and mental health consequences: Systematic review of the current evidence. *Brain, behavior, and immunity*, 89, 531-542.
- Wang, C., Pan, R., Wan, X., Tan, Y., Xu, L., Ho, C. S., & Ho, R. C. (2020). Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 coronavirus disease (COVID-19) epidemic among the general population in China. *Int. J. Environ. Res. Public Health* 17(5), 1729.
- Wang, Y., Di, Y., Ye, J., & Wei, W. (2021). Study on the public psychological states and its related factors during the outbreak of coronavirus disease 2019 (COVID-19) in some regions of China. *Psychology, health & medicine*, 26(1), 13-22.
- WHO (2021). *The Pandemic Paradox*. <https://unric.org/en/covid-19-mental-illness-a-parallel-pandemic/>